ليکوالي املاء او انشاء

د

گل پا چا الفت

فهرست

سر لیك:	مخ:
دوه دهقانان	۱ـ۲
دوه جنازې	۲
ملیت اوملي استقلال	۳ـ۵
ملي یووالی	۵ـ۷
ژوند	۷ـ۸
مترقي ژوند	۸ـ۹
دخلکو نظر	۹ـ۱۱
دحق اظهار	۱۱
ډار	۱۲ـ۱۳
حقیقت	۱۳
زما نظر	۱۳ـ۱۴
عشق او هوس	۱۵ـ۱۶
مضراحتیاط	۱۷ـ۱۸
حاکمانوته وایم	۱۸ـ۱۹
میلیونر خیرات خور	۲۰
ګرانه لیکواله!	۲۱ـ۲۲

بسم الله الرحمن الرحيم

دوه دهقانان

دهقانانو دمني فصلونه ټول کړه او دکروندې کارونه تمام شوه، هر چاخپله غله کورته ویوړه او خپل واښه یې په ځای کړه، دژمي واورې شروع شوې، هر څوک تیارې غلې ته کښېناست نرخونه له پخوانه جګ لاړل، د پروړی قیمت یوپه دوه شو.
یوه دهقان فکر وکړچې اوس دقلبې غوایان خپله نیمه بیه په نس خوري او یو پنډ واښه پنځه روپۍ خرڅېږي، ښه به داوي چې خپل غوایان خرڅ کړم او په وښو خرڅولوهم ډیرې پیسې پیداکړم چې ژمی تېرشو اوپسرلی راغی، بیا به دیوې دپاره غوایان واخلم خپله دهقاني به کوم.
بل دهقان غوايي نه درلودل هغه هم ده غوندې هوښیار اودفکر خاوند و، هغه وویل چې اوس ژمی دی غوایان په نیمه بیه لاس ته راځي نوراشه همدغه اوس غوایان واخله او پسرلي ته مه ګوره، ځکه چې هغه وخت دغه نرخونه نه پاتې کیږي. دا دوه هوښیار دهقانان په سوداکې جوړ شوه او هر یوه دا ومنله چې دغه سودا د ده دپاره سودمنه ده.
په دې سودا کې دواړو خپل عقل اوفکر ښه جنګولی دی، مګر دایو قمار دی چې وړونکی یې لاندی دی معلوم. انسان که هرڅومره عمیق او دقیق فکر وکړي بیا هم د یوه شطرنج باز مثا ل لري چې ټول فکر یې د قمار په لوبه کې خرڅیږي اوبې دچانس له موافقته لوبه نه شي وړلی، دا دوه دهقانان هم په حقیقت کې شطرنج بازان دي اوهغه چالونه شطرنج بازان یې دآس اوپیل په وړاندې کولو او بېرته کولوکې سنجوي دوي یې دغوایانو په خرڅولو او اخیستلو کې له نظرلاندې نېسي، مګر دومره خبره ده چې دوی له یوه چاله زیات نه شي سنجولی اوفکرونه یې له ابتدا نه انتهاته تجاوزنه کوي هغه یو دوښوګراني ویني، دغوایانو ارزاني نه ویني، دغه بل دغویو ارزاني ته ملتفت دی، دوښو قیمت ته یې پام نه دی.
دغویو خاوند چې خپل غوايي یې په هغه بل خرڅ کړ، هغه مجبورشو دده واښه هم په ګران قیمت واخلي اوخپله کڅوړه تشه کړي.
ددوی سودا خو سرونیوه اوس به ګوروچې چانس او طالع له کوم یوه سره ملګرتیا کوي او دابیع دچاپه ګټه تمامیږي.
په دې انتظار کې څه موده تېره شوه پسرلی لا نه و راغلی چې ټاکو راغی او ددهقان دواړه غوایان په تېره چوړکۍ حلال شوه لومړی دهقان په خپلې هوښیارۍ شکرونه ویستل او ویل یې چې زه پوهېدم چې زنده جا ن ما ل، مرګ او درد لري هسې نه چې دڅاروو مرض راشي اولوی تاوان راواوړي نو راشه خپل غوايي خرڅ کړه او پیسې نغدې کړه، په کوراو کلي کې به یوه او بل ویل چې دغویو پلورونکی هوښیار و، ګټه یې وکړه هغه بل کم عقل و، ځکه یې تاوان وکړ.
هرکله چې دلومړي دهقان هوښارۍ ټولو ومنله نو هغه بل خپلې ناپوهۍ ته ملتفت شواو ګمان یې کاوه چې هغه په رښتیا دغه ورځ لیدله او زه خدای ړوند اوکوڼ کړم چې له پسرلي نه مې دمخه غوايي واخیستل.
څوورځې چې نورې هم تیرې شوې دلومړی دهقان په کور غدۍ ولوېده دی کم بخت ووژل شو او پیسې غلو ویوړې.
داټاکو دغویو له ټاکونه هم بترو چې هم سر لاړ او هم ما ل. په کورکې یې کونډه اویتمان پاتې شول چې خپل خوراک او پوښاک ته حیران و هر چا به ویل چې نغدې پیسې په کورکې ساتل همدغسې کارونه لري، ده غریب دڅاروو مرګ او

درد لیده او خپل مرګ یې نه لیده، دغه وخت دامعلومه شوه چې دویم دهقان یعنې دغویو اخیستونکی تر ده هوښیار و د هغه بلا په ما ل ولګیده او د ده په ځان شوه اوس نو ده خپل بریت تاوول او ځان ته یې عاقل خان ویلې.

دغه وخت پېښو او حوادثو داڅرګنده کړه چې ددهقانانوپه پوهه او سنجش کې څه ډېر فرق نه و، دواړه لکه دیوه خره غوږونه برابر و، یوه که دغو یو مرض لیده، دتورې شپې غله یې نه لیدل هغه بل چې له غلونه خبرو د غویومرض ورته نه ومعلوم.

وګورئ: پېښې او حوادث زموږ په قضاوتونو او فیصلوکې څومره دخل لري که ددهقان په کاله غدۍ نه وای لوېدلی هوښیاري ترېنه هېچانه شوه وړلی. مګر کله چې غلود ده سر اوما ل ویوړه هرچا پرې دبې عقل فتوا وکړه.

دا ده زمونږ پوهه او هوښیاري.

دوه جنازې

په یوه ورځ په یوه ساعت کې له یوې شفاخانې نه دوه جنازې راووتلې هغه یو د کم خونۍ په وجه او دابل دفشار خون په سبب مړشوی و د هغه جنازه څلوروتنوپه اوږه را اخستې وه. د دې بل په جنازې پسې بې حسابه لوی او واړه موټرونه روان ؤ.

هغه یوه وینه نه درلوده ځکه مړشو. ددغه بل وینه زیاته شوې او تیزه شوې وه ځکه یې ژوند و نه شو کړای.

دوی دواړه مړه شول مګر مرګونه یې یو رازنه و او مرضونه بېل و. یوه د نورو وینې هم څکلې وې او دیته محتاج و چې ډاکتران یې له وجوده وینه و باسي.

بل ته چا خپله وینه نه وه پریښې اوبې وینې و.

یو د افراط اوبل دتفریط له لاسه مړشو. هغه چې فقیرواو په فقر الدم مړشو د هغه له مرګه دباختر آژانس هېڅ خبرنه شو، ددې بل دمرګ اطلاع اخبارونو په ډېر تاسف اخیستې و ه او دجرایدو مخونه یې په ماتم کې تور شوه.

دوی دواړه یو بادار او بل مزدور و څه موده پخوا ښاغلی بادار رنځو رشوه ډاکټر دمزدور وینه درنځوروجود کې انجکشن کړه، دمزدور قوي وجود کمزوری شواو بادار په لږوخت کې دهر راز خوراکونو په زور او دعیاشۍ په وجه په فشار خون مبتلا شو. چېرته چې دغه شان باداري اومزدوري وي دغه شان کارونه کېږي او دیوه په ځای دوه مري.

یو کمزوری کول او بل قوی کول د دواړو په مړینه تما مېږي او دظالم او مظلوم عاقب همدغه شان وي.

مونږ دا راز مرګونه طبیعي ګڼو، مګرپه حقیقت کې قتل او مقاتله ده چې دوېښو پور ورته ویلی شو.

په دغسې مرګونوکې هم قاتل او مقتول شته، مګر زمونږ پولیسان او حاکمان پرې نه خبرېږي، او داسې معنوي قتلونه له نورونه دوی ډېر کوي.

دلته داعادت دی که چا څوک په ټوپک وویشت یایې په چړو وواهه پوښتنه یې کېږي، مګرکه چا دچا ډوډۍ وخوړه او هغه له لوږۍ مړشو، دغسې قاتل ته سزانه ورکوي. دغه راز مقتول ته څوک شهید هم نه وایي او نه څوك پرې تبې ترې.

په رښتیا چې مونږ ډېر ظاهر بین یواو حقایقو ته نه یو ملتفت. زمونږ ډاکټران هم مونږغوندې دي او په دې نه پوهېږي چې اصلي مرض ظلم دی او حقیقي علاج عدالت دی.

مليت اوملي استقلال

هغه وخت چې يو کوچنی ماشوم په خبرونه پوهيږي او خبرې نه شي کولی نود مور او پلار نومونه هم نه پېژني او په ذهن کې يې دخپل اوپردي مفهوم نه وي ناست دکورنۍ او قبيلې دقام اوملت څه فکر له ده سره نه وي اوله دغو الفاظو سره وروسته اشناشي، مګر په همدغه حا ل کې هم دومره تميزلري چې خپله مور پيژني اوخپل پلار هم نه غلطوي.

دا دپوهې لومړی نښه ده چې دماشوم په سترګو کې ظهور کوي او دايره يې ورځ په ورځ لوئيږي.

دا احساس له عقل اوتفکر نه پخوا پيداکيږي او دمشرۍ حق لري، د انسان دمعرفت اساس همدغه دی او له همدغسې نقطې نه دبصيرت او بصارت ليکه شروع کيږي د ماشوم فکرچې هرڅومره وده کوي هغومره دخپلوانو په پېژندلو زيات موفق کيږي او خپلوان يې ډيريږي يعنې له کوره کورنۍ ته راشي اوله کورنۍ نه قبيلې ته ورننوزي اوبياله ملت اومليت سره اشناشي، يعنې دخپل ولس ټول افراد خپل ګڼي او ديوه بل ملت ټول افراد ورته پردی ښکاره شي.

دخپلو او پردو د پېژندلو وروستی حد همدغه دی او ددنيا ملتونه په همدغه حدولاړدي. ديوه متمدن او مترقي انسان معيار همدغه دی چې د قرابت سلسله يې دغه حدته ورسيږي اودکور او کورنۍ دقام اوقبيلې په تنګه دايره کې ايسار پاته نه شي ددې خبرې معنی دا نه ده چې دنږدې خپل او لرې خپل په منځ کې به څه فرق نه وي او دملت هرفرد به عينا خپل سکنی ورور ګڼي يابه دکور او کورنۍ دايره محوه کوي او په دغه لويه دايره کې به اوسي.

نه هيڅکله داسې نه شي کيدای بلکې څنګه چې هرسړی په خپل کورکې اوسي اوکوريږي په يوه لوی ښارکې وي او ښارپه يوه مملکت کې واقع وی هرفرد به په خپل ملت کې همدغه شان وي اوپه دغه ډول به ځان ديوه ملت جز ګڼي خپل ځان ديوه ملت جز ګڼل اودغه کل پيژندل همدغه معنی لری چې دخپل او پردی فرق به کوي او دواړوته به په يوه نظرنه ګوري.

که څوک دخپل ملت او د پردی ملت فرق نه کوي يايې نه شي کولی هغه دکوم ملت جزنه ګڼل کيږي، که څوک هيڅوک پردی نه ګڼي په حقيقت کې هيڅوک خپل نه ګڼي او خپلوان نلري. که پرديتوب په دنياکې نه وای خپلتوب به هم نه وه.

مليت اوملي وحدت په همدغه احساس بنادی چې سړی دخپل اوپردي فرق وکړي او دواړو ته په يوه نظرونه ګوري داحس په انسان کې ډير قوي او ډېر طبيعي دی. دانسان په فطرت کې داخبره پرته ده چې له پردي زويه به خپله لوربښه ګڼي او خپل به ورته ښاغلی معلوميږي.

دغه احساس په يوه قام او يوه ملت پورې اختصاص نه لري.

هرچيرته همدغه حا ل دی اوپه دې کارکې دامي اوملا څه فرق نه شته دخپل او پردي تميزپه ډيرو بې تميزو خلکوکې هم شته مسلمان او کافر پوه او ناپوه د خپل او پردي په فرق قايل دي.

څو زره کاله پخواهم خپل، خپل و او پردی، پردی و، څو زره کاله وروسته به هم دغه شعور او دغه احساس موجودوي داهغه حقيقت دی چې په شرق او غرب کې نه بد ليږي اوپه هردين اوهرائين کې شته هغه زمانه په خيا ل اوتصوير کې نه راځي چې يا وروري او عزيز ګلوي دومره بېخونده شي چې ديوه پلار زامن ځانونه پردي وګڼي ياپردي خلک دعشق اومحبت هغه جذبه پيداکړي چې هرڅوک هرچاته ورور او عزيز ووايي او ديوه ميراث د ټول عالم حق وګرځي، زه يقين لرم چې هېڅکله به مېندې او پلرونه د نورو اولاد ته په هغه نظرو نه ګوري لکه چې خپل بچوته ګوري.

زه دا نشم منلی چې دخپل اوپردي مرګ به په خلکو یوشان اثروکړي او په دغه ویراو هغه ویرکې به څه فرق نه وي موجود.
په عمرونو به دمور ژړا او دخور ژړا له نورونه فرق لري او هرڅوک به دخپل پلار په مرګ یتیم کیږي.
هغه زمانه دهیچا په تخمین کې نه راځي چې دخپل اوپردي کاله توپیر او تمیزله منځه لاړشي او ټول کورونه خپل شي یاټول پردي شي.
اوس خو روند هم دخپل کاله لاره نه ورکوي او ځاروي هم ماښام خپل کاله ته راځي. په دې بې ثباته دنیاکې چې کوم شی ډیر ثابت او پایدار معلومیږي هغه دخپل اوپردي فرق دی.
ملیت او قومیت په همدغه ټینګ اساس ولاړ دی اوملي وحدت دفطرت دتشکیلاتو فصل اوباب دی.
دغه متمایز رنګونه چې په اقوامو اومللو کې وینئ دېر پاخه دي او هېڅوک یې نه شي بدلولی.
له دغه وحدت سره چې په یوه ملت کې یې وینئ هغه غیریت تړلی دی چې یوملت یې دبل په نسبت احساس کوي.
که چا د خپلو او پردو فرق نه کولی، ملتونه به نه و جوړ شوي او دغه سیاسي اوملي تشکیلات چې نن وینئ په دغه ډول به نه ؤ.
همدغه دځان اودبل فرق دی چې یوملت دبل ملت سلطه اونفوذ نه مني او دخپل ملي استقلال دپاره ډیرې لویې قرباني ورکوي.
مراکش او تونس همدغه احساس له فرانسویانو نه بېل کړل او الجزایر هم ددغه حس او شعور په قوت دفرانسې له لوی قوت سره په جګړه اخته دی.
دپښتونستان توریالی ملت د پاکستان په مقابل کې همدغه احساس ټینګ درولی دی. هغه پردیتوب چې ددې دواړو ملتو تر منځ موجود دی ارومرو دوی یوله بله بېلوي او دا بېلتون ډېرحتمي اویقیني دی.
دغه راز ترکیب اوتالیف چې په زور او جبر بناوي اوانساني فطرت ترېنه کرکه کوي ډیربې بقا اوبې وفا معلومیږي.
دخپل او پردي تمیز دفطرت قانون دی او هر سیاست چې له دغه قانون څخه مخالف وي هېڅ قوت یې حمایت نه شي کولی.
دبشر فطرت او طبیعت په بله خوا ګرځول دانسان کارنه دی اوعقل یې نه مني، نن ملي شعور اوملي احساس ډیرقوت موندلی دی اوله دغه قوت سره هېڅ قوت مقابله نشي کولی. ځینې ګمان کوي چې که علم ډیره ترقي وکړي او د ګړ ژوند وسایل زیات شي نو ملي اوقومي تعصبات به ورک شي او ټول عالم به دبشریت په نامه یو وجود شي یعني بیا به دخپل اوپردي فرق نه وي او درست ملتونه به یوملت شي دا آرزو په اول نظر ډیره ښکلې معلومیږي مګرله حقیقت نه دومره لرې ده چې مونږ د مریخ له کرې نه هم دومره لرې نه یو.
اوس خومونږ وینو او ګورو، چې ددنیا ډیر پوه او مترقي ملتونه له نورونه په خپل ملیت ډیرټینګ دي اوملي احساس په متمدنو قومونوکې ډیر قوي دی.
همدغه احساس دنن ورځې په ادب او فلسفه کې ډیراثر لري اوپه انسان کې ئې ډېره خودي او خودشناسي پیداکړې ده، دجهان دځو زرو کالو تاریخ په همدغه بنسټ ولاړ دی اودغه بنیاد یې ډیر مضبوط کړی دی.
نن دهر ملت په نظرکې خپل ملي استقلال دیوه ډیرلوی ناموس حیثیت لري او له دې نه لوی افتخار بل نه شته، ددغه مقصد دپاره خلک سرونه مالونه او اولادونه قربانوي اوبې استقلاله ژوند ډیرلوی ذلت ګڼي، که چیرې ملي احساس اوملي شعور په ډیرقوت موجودنه وای د استقلال قیمت به ډیر لږو او ددنیا لویې امپراطورۍ به نه ړنګیدې، استعماربه دغسې بده قیافه نه درلوده او یوملت به دبل ملت سیوری لاندې خوشحاله و.
دغه ملي جشنونه چې هرمستقل ملت یې دخپل استقلال په یادکوی اوپه ډیر قدر ورته ګوري دملیت تجلیل اواحترام پکې پروت دی او همدغه معنی لري چې یوملت دبل ملت حاکمیت په ځان نه شي منلی. مونږ باید په دې خبره

ډيرفکر وکړوچې ملي استقلال دملي احساس او شعور محصول دی هر څومره چې دغه حس قوی وي هغومره به زموږ استقلال هم قوي وي. داستقلال ساتنه دمليت قوي جذبې ته ډير شديد ضرورت لري که دغه احساس په يوه ملت کې کمزوری شي هغه داستقلال په قدر او قيمت نه شي پوهېدلی او دهمدغسې ناپوهۍ په وجه دغه لوی نعمت ساتلی هم نشي.
موږ بايد خپل ملي امتيازات ملي شعوراو ملي احساس ډيرټينګ وساتو او دخپل استقلال تقويه وړپورې مربوط وګڼو.

ملي يووالی***

هغه خلک چې په يوه وطن کې اوسيږي، ګټه او زيان يې يو وي، ديوه واکمن امرته يې غاړه ايښې وي، له يوه بيرغ لاندې راټوليږي اومشترک تاريخ لري يوملت بلل کيږي.
افغانستان يووطن دی، ددې وطن ټول او سيدونکي يوملت دی، ددې ملت نوم افغان دی. لکه چې په افغانستان کې ساړه او تاوده، وچ او لامده، هسك او ټيټ ځايونه شته چې په ځينو کې يو رازغلې او ميوې کيږي په ځينو کې بل راز، په ملت کې هم راز راز خلک شته چې کره وړه يې يوبله ځينې فرقونه لري موږ ته په کار دی چې په دې خبره ځان ښه پوه کړوچې وطن هغه تنګ او کوچنی کورنه دی چې ديوه پلار او ديوې مور اولادونه به پکې استوګنه لري اونه هغه کلی دی چې ټول اوسيدونکي به يې يوخيل يايو قوم وي په دې اوسنی زمانه کې اوس ځينې داسې کورونه هم شته چې يومسلمان پښتون له يوې روسۍ يا امريکايۍ ميرمنې سره پکې اوسي او دواړه د يوه اولاد موراوپلار وي.
هرکله چې په يوه کاله کې داحا ل وي نو په يوه لوی وطن کې به ولې هندو اومسلمان، شيعه اوسني، پښتون اوتاجک ديوه ملت په حيث نه اوسيږي.
زه ډير داسې دوه وروڼه پيژنم چې يوپښتو وايې اوبل فارسي.
داسې پښتانه پلرونه مې هم ليدلي دي چه اولادونه يې پښتو نشي ويلی.
که موږ په پښتو او فارسي ژبه کې ښه ځيرنه وکړو او لږ نظر وکړو دواړه ژبې د يوه باغ ونې دي چه نيلې او ريښې ئې يو له بله ترلي دي.
دا چه موږ د افغانستان اوسيدونکي د پښتون، تاجك، نورستاني، بدخشي، ترکمن، ازبك، هزاره، ايماق او عرب په نامه يادوو عيناً هماغسې مثا ل لري لکه چه پښتون دصافي، شنواري، مومند، اپريدي، وزير، مسعود، يوسفزي، اڅکزي، کاکړ، بارکزي، او سدوزي په نومونو يادوو.
په دغسې مختلفو او متعددو نومونو زموږ ملي وحدت هيڅکله نه خرابيږي او هر څوك پوهيږي چه:
هزار خونی واړه ښهر يو بغداد دی.
څنګه چه د يوه وجود غړي ډير نومونه لري لکه: لاس، پښې، سر، غوږ، پوزه، سترګې او داسې نور...دغه شان د يوه ملت اعضا او اجزا هم دي چه په ډيرو نومونو ياديږي مګر ملت يو وي او وطن هم د کليو او ښارونو په بيلو بيلو نومونو نه بيليږي. د وطن په باغ او بڼ کې راز راز ونې او بوټي وي چه پاڼې، ميوې او ګلونه يې يو له بله ډير فرق لري، مګر باغ يو وي او دغه د ونو بوټو اختلاف د باغ يو والي ته زيان او ضرر نه رسوي.
د وطن او ملت د پاره، باغ ډير ښه مثا ل دی.
په يوه شعر کې چه باغ يې عنوان دی د وطن او ملت تصوير داسې ويستل شوی دی:

یوه باغ کښې وې ولاړې ډېرې ونې

هره پاڼه یې لایقه دستاینې

خواپه خواغاړه په غاړه خوله په خوله وې

له یوې خاورې پیدادیوکاله وې

له یوې ویالې اوبه ورته راتللې

په یوه هواکښې ټولې لویېدلې

ددې ټولویوخزان اویوبهار و

ښه اوبه دې وشریک یوویې واکدارو

ځینې جګې ځینې ټیټې کوزوپاس وې

لکه ګوتې دیوه وجوددلاس وې

چامېوه لرله چا ښایسته ګلونه

دچاسیورئ و ډېرښه دچاقدونه

چنارلوی وشفتالو لکه ماشوم و

دمڼې اوناک توپیرله ورا معلوم و

له یوه سره لویې وه نورخه نه و

بل سره د رنګ اوخوند نصیب ډېر ښه و

دمرغانونغمې وې پکښې ثورازه

هرمرغه موپېژانده له خپل اوازه

رنګارنــــګ ګلونــــه و یــــوه چمــــن کښــــې

لکــــه وي چــــې ولســــونه پــــه وطــــن کښــــې

پــــه حقونوکښــــې یــــې نــــه وخــــه تــــوپیر

باغبــــان وپــــه هــــرې ونــــې ډېرزهیــــر

یولــــه بلــــه یــــې پــــه هرحــــا ل کښــــې شــــرکت و

پــــه تمامــــه معنــــی یوصــــحیح ملــــت و

مملکــــت همدغــــه شــــان وګڼــــه وروره

واخلــــه درس د خپــــل نظــــر لــــه ســــپین او تــــوره

دوه ســــکه ورونــــه لــــري بېــــل بېــــل نومونــــه

بېــــل رنګونــــه بېــــل غړونــــه بېــــل خویونــــه

کــــه تــــه پــــوه شــــې دا بیلتــــون خــــه بیلتــــون نــــه دی

خــــوك وائــــي چــــه تاجــــك ورور د پښــــتون نــــه دی

ژوند

ښايي چې تاسې به کله داسې سړی ليدلی وي چې لاس اوپښې نه لري سترګې يې ړندې اوژبه يې ګونګه وي، مګر ژوندی وي.

دغه راز سړی که په ګېډه موړ او په تن پټ وي او په ښه کورکې اوسي يعنې دشتمنې کورنۍ غړی وي بيا هم دده ژوند بې خونده اوبې اهميته دی.

په ژوندکې چې حرکت او فعاليت نه وي او له قوت اوقدرت نه محروم وي څه ارزښت نه لري. هغه ژوند چې پوهه اوبصيرت ورسر ه نه وي او دشعور واحساس برخه يې نيمګړی وي ښه ژوند ورته نه شوويلی. ګېډه مړول، په ښه کورکې اوسيدل اوښه اغوستل دژوند لومړی ضرورتونه دي مګر کافي نه دي.

په ژوندکې د ذهن او روح اطمینان، دآینده په نسبت ښه انتظار، دانساني ازادۍ اوبشری حقوق تامین او تکمیل ډېرمهم ضرورتونه دي.

په ژوند کې له کمیت نه کیفیت ډېرمهم دی. ژوند باید ښکلی اوښاغلی وي.

دژوند لپاره جما ل او جلال دواړه په کاردي.

لذت اوافتخار دژوند لاس اوپښې یا د الوتلو وزرونه دي.

که ژوند خوار اوغریب وي دادومره ډېره د افسوس خبره نه ده.

ډېر افسوس هغه وخت په کار دی چې له ژوند نه دخلکو زړونه تورشي اوژوند ته په کرکه وګوري.

د یوه هیواد دواکمنو اومشرانو کاریوازې دانه دی چې دخلکوژوند ښه کړي بلکه ستراو مهم خدمت دادی چې دژوند مینه په زړونوکې زیاته کړي او هیلې، اسرې راژوندۍ کړي.

کیدای شي چې په جنت غوندې ځای کې سړی له ژونده بېزاره شي یاپه جونګړه کې له ژوندانه سره مینه ولري.

په ژوند کې یو معتدل حالت ډېر ښه دی او ښه ژوند هماغه دی چه اعتدال پکې وې یعنې نه ظالم وي اونه مظلوم، نه د چا باداروی او نه یې څوك بادار وي.

هو؟ اجتماعي عدالت دژوند لپاره ډېر ضرور دی، دژوند ساتنه دژوند وده اودژوند خوشحالي په همدغسې معتدله هواکې امکان پیداکوي.

چېرته چه عدالت اوعدل نه وي هلته ژوند خوښ اوښاغلی نه وي او په دغسې ځای کې ژوند ډېرلوی عذاب دی «وقنا ربنا عذاب النار»

مترقي ژوند

ژوند دتحول اوتکامل نوم دی، دصحراکانې چې په پیریو پیریو په یوه حا ل پاتې دي ژوندي ورته نه شو ویلی.

دپسرلي ګلونه چې له ځمکې راټوکیږي، لوییږي، غوړیږي، مړاوی کیږي او خاورې کیږي په ژوندانه کې برخه لري او ژوند دهمدغسې تغیراو تحول نوم دی. هغه غله چې په کندو یاپه کوډي کې پرته ده او هغه چې دهقان یې په ځمکه کې کري دژوند په لحاظ ډېر فرق لري.

همدغه له خاورو لاندې زرغونېدل، لوئېدل او پخېدل د ژوندانه مظاهر دي او مترقي ژوند همدغه دی.

که موږ انساني او حیواني ژوند مقایسه کړو پوهیږو چې په انساني ژوند کې تغیراو تحول یعنې دحالاتو بدلون ډېر زیات دی او غیرله انسانه په نورو حیواناتوکې تحولات ډېر لږدي. حیوانات په زرګونو کالوکې هغومره فرق نه کوي لکه چې انسانان ئې په څو کالوکې کوي.

انسان په مرور دزمان خپل لباس، خپل کور، خپل خوی، خپل فکر بدلوي اووخت په وخت په بل رنګ اوبله بڼه راوزي.

یو عصر له بل نه دهمدغو تحولاتو په بنا بېلیږي اوبدلیږي.

دعصر او زمانې په اقتضا له ماضې نه مستقبل ته راتګ، زوړ حا ل پرېښودل اونوی حا ل قبلول مترقي ژوند دی.

هغه قام چې دحالاتو په بدلون قادرنه وي اوخپل زوړ فکر، زوړخیا ل، زوړ عادت زړه پوهه په نوي نه شي بدلولی مترقي ژوند نه لري.

دژوند دبقا او لوړتیا دپاره دانسان په طبیعت کې دتحول او تجدد غوښتنه پرته ده او قدرت هم دتغیر او تحول قانون په ټولو مخلوقاتو جاري کړیدی.

هغه ژوند چې دودې اولورتيا په حا ل کې وي د تجدد خواته ډېر تمايل لري.
کوم ژوند چې مړ ک ته نژدې وي طبعاً دمړينې خوى او عا دات پيداکوي.
همدغه سبب دى چې کوچنيان او ځوانان نوو شيانو ته ډيره هڅه کوي نـوى لباس ښه ګڼي او نـوى کـور ئې له زړې جونګړې نه ډېر خوښ وي، مګر زاړه اوسپين ږيري له زړوشيانو او زړښت سره خداى پامانۍ ته ندي تيار.
که مونږ ددنيا مترقي ملتونه له هغو قومونوسره مقايسه کړوچې ژونديې دترقي په حا ل کې نه دى دابه ومنو چې دمترقي حالت تغير اوتحول ډېر ګړندى او په ببرته پاتې قومونو کې تحولات ډير ځنډني دي. دجهان تاريخ هم دابښيې چې دبشري ټولنو تحولات په لومړيو مرحلوکې ډيرسست و اواوس پکې ډير ګړنديتوب راغلى دى.
که څوک غواړى چې خپل ارتقايي سيراو حرکت ځانته معلوم کړي خپلواجتماعي تحولاتوته دې ځير شي او ودې ګوري چې په عمومي اوضاعو او حالاتو کې څومره فرق راغلى دى.
ديوه ملت دپوهې او هوښيارۍ دمعلومولوپاره هم اجتماعي تحولاتو او تجدد پسندۍ ته کتل په کار دى.
دعلم اوپوهې خاصه او مميزه همدغه ده چې په انسان کې دزړو دودونو او رواجونو پابندې کموي او دنـوي عصر ضرورت او احتياج ته يې متوجه کوي يعنې دتقليد پټۍ سپکوي اودعقل ومنطق په اساس دنوو افکارو اونوو خيالاتو دقبلولو استعدادته ترقي ورکوي او ابتکاري قوه زياتوي.
دعرف اوعادت له غلامۍ څخه آزادي دمدني او عرفاني پيشرفت په برکت حاصليږي او زاړه ناکاره رواجونه دهمدغې رڼا په مرسته له مينځه ځي.
راشئ! چې اوس خپل ځانته په ځير ځير وګورو او پخپل حق کې قضاوت وکړو چې مونږ دنوي ژوند په قبلولوکې څنګه يواو دنوو افکاروپه څرګندولوکې څومره جرئت اوهمت لرو؟
زمونږ ذهني ازادي چې دپوهې اوتنو يرنتجه ده ترکومه حده ده او له اجتماعي نهضتونوسره څومره علاقه لرو؟

دخلکو نظر

انسان ډير زيار کاږي چې دنوروپه نظرکې ښه شي او خلک ورته ښه ووائي.
ددغه مطلب دپاره دى ډيرځله سمه لاره پريږدي اوپه کږه لاره ځي يعنې حقيقي ښه والى بدلوي او ددې دپاره چې دخلکو په نظرکې ښه معلوم شي نو دريا اوټګۍ رنګونه هم په ځان پورې منبي.
دخلکو نظرهم عموماً سم نه وي اوښه يا بد پېژندل دهرچا کارنه دى، ځکه ځيني بد کسان هم دخلکوپه نظر ښه ورغلي دي.
زه دانه وايم چې سړى دې دنورو د نظر مراعات نه کوي.
او دود و دستورته دې نه ګوري ځکه داکار هرڅوک نه شي کولى اوعلى الا طلاق ښه هم نه دى.
ماته معلومه ده چې دنوروښه اوبد نظر دانسان په ژوندکې څومره اثر لري، دډيروخلکو ډيرې خوشحالۍ اوډير خپګانونه دنورو دنظر اغيزه ده او دخلکو نظرپه سړي باندې هر څه کولى شي.
څنګه چې ديوه نظر باز نظر روغ سړى رنځورکوي او ډيره ښه مانۍ رانړوي، دغسې د اجتماع نظرهم ډير قوت لري اوډير خلک يې ځانته تابع کړي دي.
ډيرکسان شته چې پخپلو ستړګوڅه نه ګوري اوښه وبدد نوروپه نظرپيژني.
دخلکو نظرونو ډيرښه شيان اوډير ښه خلک هم بدمعلوم کړي يايې بدښه ښودلي دي، خلک لا پريږده چې يوازې دحاکم په نظر يه هم ښه سړى بديږي او بدسړى ښه کيږي، يعني د نورو نظرپه سړي اثر اچوي او په ژوندانه کې ډير

دخل لري، که هر څنګه سړی وي او دهودو ځوان وي بیاهم دنوروپه ښه نظر خوشحالیږي او په بدنظر خوابدی کیږي، کله کله سړی د دې دپاره چې دخلکو ښه نظر ځانته جلب کړي دهغوی نظرته دومره ورجذب شي چې هرڅه دنوروپه خوښه کوي او له هرڅه نه ورته تیریږي. دهمدغې جذبې دپاره کله انسان ځینې ښه کارونه هم کوي او له ناورو کارونه ځان ساتي، قرباني او فداکاري، دنورو خیر غوښتل او نوروته ګټه رسول، په فن اوهنرکې نوم ایستل، دنورو دښه نظر دجلبولو اثر اوبرکت دی، که چیرې چا دنورو نظرته په اعتنا نه کتلی انسانان به لکه دصحر اکانې یوله بله بې تعلقه و او بل شان ژوند به یې کاوه مګر ډیرښه ده چې دغسې نه دي اودنورو په نظریه هم کارکوي داکار داخلاقو داصلاح دپاره هم ښه دی او دبې مبالاتی مخه نیسي.

زه دغه کارته ښه وایم مګر داسې نه چه په هېڅ حد او اندازه ورته قایل نشم.

سړی باید په دغه باب کې دومره افرط ونه کړي چې دنورو دنظر حلقه بګوش غلام شي او خپل فکر اوشعور پکې داسې بایلي چې د ده شخصیت اوحریت محوه شي او هېڅ ورته پاته نه شي.

څومره چې دانسان دشخصیت تجلي ته دنورو حسن نظرپه کاردی هغومره دنورونظر ته ځان سپارل دانسان شخصیت هم محوه کوي.

دهرمجلس په رنګ رنګین کېدل اودهر چافکر اونظر ته خضوع او خشوع دسړي شخصیت راټیټوي اود عا دي انسانانو په ډله کې یې دروي.

انسان باید ډیر کوښښ وکړی چې خپله ازادي ورځ په ورځ زیاته کړي، دفکر دحریت دپاره خدمت وکړي او پخپل شخصیت متکي شي.

دهنر خاوند چې هر څومره له ابدیت نه زیاته استفاده وکړي او له انسانیت سره زیات تعلق پیداکړي هماغومره له خپل عصر اومحیط څخه لوریږي اومعاصرین ورته په ښه نظر نه ګوري.

دعصر اوزماني له خلکو سره غوږ په غوږتلل او دهغوی په فکر ځان برابرول د عادي خلکوکار دی، فوق العاده اشخاص او دلوړفکر خاوندان هېڅ کله په دغسې قیداو زندان کې نه اوسي اودخلکو ستاینې ته دغومره سرنه ټیټوي.

پوهان هروخت په هرڅه کې دخپل وجدان اوضمیر غږته غوږ ږدي اوناپوهان له اندازې نه زیات دیوه اوبل نظر ته ګوري.

دبصیرت خاوندان له دې خبرې سره دومره ډیره علاقه نه لري چې دخلکو په نظر کې ښه ښکاره شي بلکه کوښښ کوي چې د خلکو نظرښه کړي او ښه نظر پیداشي.

دجامعې اصلاح اودفکر خدمت سړی مجبوروي چې له هغو خبرو اوهغو شیانو سره مبارزه وکړي چې هغه په جامعه کې ښه ګڼل شوي دي مګر ښه نه دي.

که څوک دخلکو دنظر مراعات کوي نو هغه بتان نه شي ماتولی چې خلک ورته په ښه نظرګوري بلکه مجبوریږي چې سرورته ټیټ کړي او خلک ده ته هم په ښه نظر وګوري.

دغه راز خود خواهي او خود پرستي چې ظاهراً غیرپرستي ده باید سړی پریږدي او دنورو دنظر مراعات له ندازې نه زیات ونه کړي. دخلکو قضاوتونه اکثر اًصحیح نه دي اوپدې نه ارزي چې سړی هرڅه ترینه قربان کړي.

دخلکو خدمت دانه دی چې سړی ارومرو د دوی دخوشحالی دپاره کار کوي بلکه حقیقي خدمت دادی چې دخلکو خیر او ګټه په نظرکې ونیول شي اوفکرونه، نظرونه، کارونه، خویونه اصلاح شي.

که سړی دهرچا کارته ښه وایي چې هغه خوشحاله شي اوده ته په ښه نظروګوري داډیره ټیټه سوداده او دغلامی بوی ترینه ځي. که څوک خپه کیږي او که خوشحالیږي، که خلک سړي ته په ښه نظرګوري که په بد نظر، سړی باید ښوته ښه او بدوته بد ووایي. دبیان او وینا ازادي همدغه ده، دفکر اوقلم ازادي همدغه تقا ضالري.

ديوه اوبل نبه نظر دومره قيمت نه لري چې دانسان ازادي سلب کړي او په غور کې يې د غلامۍ کړۍ واچوی دنورو نظر که هرڅومره نبه وي بيا هم هرسړی پخپلو سترګوبينادی اوله خپل نظرنه کار اخيستل په کاردی.
که څوک هرڅه دنورو په نظرګوري خپل نظر ته به شرمنده وي اودبصيرت حق به يې نه وي اداکړی سړی بايد يوازې دپوهانو نظرپه نظرکې ونيسي اوبس.

دحق اظهار

په هر هېواد کې، په هر ولس کې، په هر عصر کې ځينې اشخاص په کاردي چې د حق اظهار خپل فر ض وګڼي اوخپل ما ل، خپل سر، خپل مقام ونه ساتي حق او حقيقت وساتي.
ولسونه دغسي خلکو ته له حده زيات محتاج دي، دظلم، دجبر او د ناروا ملا همدغه کسان ماتوي.
که دغسې خلک په يوه محيط کې نه وي هلته داسې تياره او تور تم وي چې دحق او باطلو فرق نه شي کېدای، خدمت او خيانت، روا او ناروا د خلکو په نظرکې يوشان جلوه کوي.
هغه اشخاص بايدله سرو او سپينو سره وتلل شي چې دزور اوقوت يا دما ل او دولت په خاوندانو پسې نه وي روان بلکې په حق اوحقيقت پسي درومي اوحقايق ځرګند وي.
ولسونه دهمدغسې ايماندارو خلکوپه بدرګه منزل مقصودته رسيږي او همدغه اشخاص دي چې ظلم او استبداد محوه کوي.
که دغسې خلک چېرته نه وي نو هلته عدالت نه شته، انصاف نه شته، حقيقت نه شته او انسانيت هم بل راز ځېره لري.
هرڅوک بايدپه دې پوه شي چې حق ويل لوی عبادت دی او حق نه پالل لويه ګناه ده داګناه په دنياکې هم انسانان په سل رنګه عذابونو ګرفتاره کوي او په ژوندونې بنيادمان په دوزخوکې اچوي. که حق اوحقيقت ظاهر نه شي او لکه مستوره مېرمن په حجاب کې وي حق مري او دحقيقت رڼا مړه کېږي دامرګ دملت اوولس مرګ دی او دعدالت جنازه هم سمه ورسره وزي.
ځينې کسان وايي چې دحقايقو په اظهار کې دوخت اوزمان او دمحيط اقتضاآت په نظرکې نيول په کاردی اوهغه حقايق چې ويل يې زيان اوضرر لری اونتايج يې بد دي بايدونه ويل شي.
مونږ دوی ته وايو د حق او حقيقت شان له دې نه ډير پورته دی چې موقع شناسي وپيژني او داشخاصو داقتضاآتو قيد اوشرط ته غاړه کيږدي.
دحقايقو داظهار دپاره حدود ټاکل اوله قيداو شرط لاندې يې راوستل له حقايقو سره مجادله او مبارزه ده.
حق او حقيقت هرکله هر چيرته د هر چاله خولې چې وي د اوربدلو اومنلو شی دی، د حقايقو پيروي په هرکارکې اوپه هر حا ل کې د هر چادپاره په کار ده، ترڅوچې يو قام او ولس په حقيقي لاره روان نشي او حقيقي اساسونه قبول نه کاندي توره شپه به يې سبانه شي.
يو مملکت هغه وخت سعادت، قوت اوشهامت پيداکولی شي چې حقايقوته نژدې شي، په حقايقو پوه شي او په حقيقي اساساتو استناد اواتکا ولري.
حقيقت لکه د مداريانو نندارہ نه ده چې هرساعت بېل رنګ اوبېل شکل ولري يوه سمه اومستقيمه لاره که لږ غونډې کږه شي نو بيا ورته سمه نشوويلی او تور هر کله تور او سپين سپين دی.

ډار

زه چې وړوکی وم دشپې به بیبکې توری دتناره په غاړه دپیریانو او دیوانو یا د روو او شیشکو قصې کولې اوما به ورته غوږ ایښی و.

دې قیصو په ماکې ډیره ویره پیداکړه چې زه یې دشپوله تورتمه، له ورانو کنډوالو، له قبرونو او هدیرونه ډیر وډار کړم اوهرشپه به مې پریشانه او ویرونکي خوبونه لیدل.

اوس چې لوی شوی اوپوه شوی یم هغسې نه یم.

هغه ویره اوس زما په زړه کې نه شته او دشپې له تیارونه نه ډارېږم.

که زه کومه شپه دهدیرې او یا ورانې کلا له څنګه تیرشم پیریان راباندې نه کښیني، مړي مې مخې ته نا راپاڅیږي، د قبرونو له شناختونه راته بلاګانې نه پیداکیږي.

ما اوس دشادمان دیو قیصه هیره کړي ده او دشیشکو ډارمي له زړه وتلی دی.

مګر ګورئ داګمان ونه کړئ چې زما وېره به اوس بیخي ورکه وي او هېڅ ډاربه راسره نه وي ځکه چې بې ویرې ژوندانسان ته نه ښایي اوهغه انسان چې په زړه کې هېڅ ډارنه لري له یوه ځناورنه ډیر فرق نلري.

زما ډار اوس له پخوانه ډیرشویدی پخوا زه دشپې ډاریدم اوس د ورځې هم ډارېږم ، د رڼا ورځې ډار د شپې له ډارنه ډیرهیبت لري.

ځومره ویره چې له ښاغلی انسان نه په کارده له دیو اوپیري نه نه ده په کار.

پخوازه له مړګه وېرېدم اوس ژوند زما په نظرکې ډیر مهیب دی.

زه اوس له مړونه نه ویریږم له ژوندو ویریږم.

کله چې زه کوچنی وم زما ډار هم کوچنی و.

هغه وخت چې زه ناپوه وم زما ډار هم ناپوه و او د ډارولو په چل دومره ډیرنه پوهېده، یو کوچنی ماشوم د خلکو له ځپیړو اوقهر وغضب څخه ویریږي مګر لوېان او پوهان دخلکوله خندانه هم ډاریږي.

ځومره چه زمانه هوښیاریږي هغومره ډار او ویر ه زیاتیږي.

یوپوه او هوښارسړی له مکروبونو او دملیریا له میاشونه هم ډاریږي مګر ماشومان اونا پوهان له دغسې ډارسره اشنانه دي.

دیوه کوچني ماشوم د ډار دپاره تعویذونه هم شته مګر دلویانو ډارپه تعویذهم نه ورکیږي. د واهمې ډار دومره دوام نه لري لکه دعقل او پوهې ډارچې دروند او دوامدار دی. پخوا مونږ له هغه جنګ څخه ویریدو چې په کوراو کلي کې به پیښ شو اوس له هغو جنګونونه هم په ویره کې یوچې ددنیا په یوه سراو بل سر کې پیداکیږي.

یووخت زه نورو څخه ویرېدم اوس له خپل ځانه اوله خپل عمل څخه هم ویریږم پخوا به چې چاد لارې ملګری پیداکړ ویره به یې کمه شوه مګر اوس له خپل ملګری ویریږي او ورور له ورورنه په خوف کې دی.

مونږ اوس پوهیږو چې شیشکې او دیوان و پیریان انسانانو ته څه زیان اوضررنه رسوي لکه چې خپله انسانان یې یو بل ته رسوي.

زمونږ دښمنان په کور و کلي کې بلکه زمونږ په ځان کې موجود دي.

مونږ بايدله ځانه وډارشو اوپه ځان وډارشو.

حقيقت

داکمله زمونږپه نظرکې ډيره ښکلې معلوميږي او په تقدس ورته ګورو، مګر څومره چې حقيقت ستايو هغومره حقيقت نه وايو.
که حقيقت ربنتيا وبولو نو ربنتيا خو يا ليونی وايي يا زورور، او دادواړه زمونږ په هيواد کې ډير لږ دي.
دحقيقت له لفظ سره ډير ځله دتريخ کلمه يوځای کوي او وايي:
"دايو تريخ حقيقت دی".
هو! حقايق اکثره ترخه وي او حق په تريخوا لی ستايل کيږي.
په عملي اصطلاح حقيقت په درې ډوله دی: مهجور حقيقت، متعذر حقيقت اومتعارف حقيقت.
په دغه لحاظ ويلی شو چې زمونږ په خبرو اترو کې دحقيقت برخه ډيره لږه ده.
په شعر اوادب کې خومعلومه ده چې له حقيقت نه د مجاز او استعارې پله ډيره درنه ده. د ادب ژبه دحقيقت ژبه نه ده اوډير خورشعر هماغه دی چې له حقيقت نه لرې وی (اعذ به اکذ به).
دمعاشرت آداب او دمجلسونو آداب هم دحقيقت له اظهار سره ډيرموافقت نه لري اوډيرځله يوسړی دحقيقت په ويلو بې ادبه معلوميږي.
يوه ورځ يوه لوی سړی خپل ليکلی مضمون چې څوک يې په معنی نبه نه پوهيدل څوتنو پوهانو ته لوسته اوخلک يې په ستاينه مجبورکړي وو په هغه مجلس کې خوهيچاځه انتقاد ونه شوکړای مګرپه بل مجلس کې چې هغه جناب نه ؤ د حق ويلو او حقيقت بيانولو مسابقه شروع شوه او له ډير اخلاقي جرئت نه کارواخيستل شو.
يوه ويل چې په ټول مضمون کې له سره تراخره دمبتدا ګانو يوه سلسله وه چې هېڅ خبريې نه درلود بل ويل داځکه چې دی پخپله مبتدي دی اوله هيڅ نه خبرنه دی. دغه راز حقايق چې دښاغلي په غياب کې وويل شوه دغيبت رنګ يې پيداکړچې شرعی جواز يې نه درلود او اخلاقاً ممنوع و.
اوس چې زه دغه حقيقت داسې بيانوم چې نه دهغه لوی سړي نوم اخلم او نه دغيبت کوونکو پته درښيم دابيايوبل ډول حقيقت دی چې بايد ګونګ حقيقت ورته ووايم.
هو! دحقيقت ژبه ګونګه ده او فصاحت وبلاغت دادب ژبه ده چې په مجاز، کنايه، اشاره، استعاره چليږي.
اوس پوه شوئ چې زمونږ په ويناکې د حقيقت برخه څومره خواره ده او دحقيقت داظهار دپاره څومره موانع موجود دي؟

زما نظر

صحر اته لاړم يوکانی له بل سره برابرنه و.
غرونو ته وختلم ځينې جګ اوځينې ټيټ و.
ښارونه مې وکتل ځينې کورونه لوی او ځينې واړه و.

په باغونو وګرځېدم ټولې ونې په یوه مېچ نه وې.
دسیندونو کبان مې ولیدل یوله بل سره په تول کې برابرنه ختل.
دهوامرغان هم ځینې غټ اوځینې کوچني و.
ملایان مې ولیدل دچاپګړی غټې او دچا وړې وې.
کتابونه مې ولټول هلته هم ډیر تفاوت موجودو.
له یوه هېواد ه بل ته لاړم اوله بل نه بل ته په هرځای کې ټیټ وپاس اولوړې ژورې وي.
په هېڅ ځای کې نه دیوه لاس ګوتې برابرې وې اونه دیوې خولې غاښونه.
دلوی خدای کتاب مې بېرته کړاو د امې پکې ولوستل:
ایاپوه اونا پوه برابر دي ؟ ایا د ړنداه اوبینا څه فرق نه شته؟ ایا دجنت او دوزخ خاوندان څه توپیرنه لري؟ ایانور اوظلمت یو راز دی؟
په دې پوښتنو دغفلت له خوبه راویښ شوم اوهرې خواته مې په ځیر ځیر وکتل څنګه چې دیوه پټي ټیپر او دیوه بوټي کدوان یو رازنه ؤ د انسانانو سرونه هم غټ او واړه او د ټولو خولې برابرې نه وې.
ماپه دې عالم کې په وارو واروسترګې وغړولې او هرچاته مې له هرې خواپه غور وکتل.
همدغه وخت زه د پرښتو اولعینانو په معنا پوه شوم، قصابان او شپانه مې وپیژندل، د عدل او ظلم، دخیراوشر دعلم اوجهل فرقونه راته ښکاره شوه.
هغه دېوان چې خلکو له کوه قاف نه هغه خواګڼل مادلته په کوراوکلي کې ولیدل.
دانسان په بڼه شیطان او دپرښتو په صورت دیوسیرته انسان ته مې پام شو.
اوس زما له سترګونه ډارپه کاردی ته زماله حقیقت بین نظرنه وډارشه!

عشق او هوس

نظرونه ټول یوراز نه دي، هر چا هرڅه یوشانته نه د لیدلی.

دعشق نظر اود هوس نظریو له بله ډیرفرق لري. دمین او بوالهوس ترمنځ دځمکې او اسمان قدر فاصله موجوده ده، مین یوه لیلیٰ لري اوهغه یې هم داسې لیدلې ده لکه چې په توره شپه کې دغره له څوکې سپوږمۍ لږ غوندې سربښکاره کړي او بیا سمدلاسه په تورو وریځو کې پټه شي.

عشق دهمدغسې اسماني پرښتې یوه جلوه ده چې دعاشق په زړه کې طوفانونه پیداکوي اودانسان نظریوې نقطې ته داسې جلبوي چې نورڅه بیانه شي لیدلی اوهغه هم نه ویني. نور خوندونه اونورې ننداري دسړي هېرې شي او شپه ورځ د هجر اوفراق په لمبو سوزي مګر دهوا او هوس خاوندان دعشق له غمه بې غمه دي، دوی هره شپه په خرابات او میکده کې بل شان لوبې کوي او دعشق اوعشرت په باده مست دی.

عشق دناکامۍ او محرومیت نوم دی. هوا او هوس، بې مشقته لذت او بې هجرانه وصا ل ته وایي.

معشوقو ته رسېدل هغه ګران کاردی چې دجهان لوی لوی امپراتوران یې هم له حده زیات سرګردانه کړي وې، اوځینې کسان دډیرو لښکروپه زورهم دغه سعادت ته نه دي رسیدلي مګر هوس پالونکي هره شپه یوه نوې لیلی په غیږ کې نیسي اوهغه شوندی ښکلوی چې ډیرو نورویې هم په وارو وارو خوند لیدلی دی. هغه چې دهر خریدارلپاره ځان سینګاروي او دیوه په غیږکې بل ته خاندي، دهوسرانۍ دپاره پیداده نه دعشق لپاره.

دغه راز مبتذل خوندونه دهوسنا کو خلکو لپاره لږنه دی له دغسې نا پاکې یارانې نه د عشق داستان نه جوړیږي ددوه مینوو وصا ل هر چاته ښکلی معلومیږي او هرڅوک د مجنون اولیلی په فراق متاثر کیږي، مګر د هوس دخاوندانو معامله بده ګڼي او په نفرت ورته ګوري داځکه چې عشق دخلکو په نظرکې درونډ معلومیږي او هوس ته په سپکه سترګه ګوري، هغه دپتنګانو کاربولي او داد مچانو.

هرکارچې دعشق دپاره وي په هغه کې اورمرو یوڅه فوق العادګي موجوده وي او دهوس د خاوندانو کارونه ټیټ اوعادي معلومیږي، هغه قوت او قدرت چې له عشق سره شته هوس ترینه محروم دی، فرهادي عزمونه دعشق دخاوندانو په برخه رسیدلي دي، ایثار او فداکاري، دهوس دخاوندانو کار نه دی. سربازي اوسرفرازي دواړه له عشق سره ملګري دي. په شعر اوادب کې هم د عشق برخه معلومه ده، هغه څه چې په یوه عالي احساس او لوړ خیا ل بناوي اوهغه چې د هوا او هوس دپاره وي او په ټیټ غرض بناوي برابرنه دي. چاچې دغه هنر (ادب) ته دعشق په نظرکتلی دی او ددنیا د سود او ګټې دپاره داکارنه کوي هغه کله کله په ډیرو جګر خونیو یو ادبي شهکار د ابتکار میدان ته راباسي او دزړه وینې یې خوراک وي. څوک چې د بازار رونق ته ګوري او دځپلو هوسونو د تامین دپاره څه لیکی هغه هر ه ورځ بې زیاراو زحمته مبتذل مضامین بازار ته وړاندې کوي او ظاهر ي ډول برابروي، هغه هیڅکله عمیق فکرنه کوي او په لوړو خیالاتو پسې نه ګرځي.

دژوروفکرونو او دلوړو خیالونو خریداران هر کله او هر چیرته ډیر لږدي.

دا راز متاع دخرڅولوهم نه ده، څه شی چې په دنیاکې ډیر نادر وي بې له احمقانونه یې بل څوک نه خر څوي. دذوق او هنرپه خاوندانو که هر رنګه بده ورځ راشي خپل ګران او ډیر بې بها شیان نه خرڅوي مګر عادي او معمولي شیان له کوره باسي.

هغه چې پخپل فن مین دی اوله خپل کارسره عشق لري هرراز نا کامي اومحرومیت قبلوي، مګر عشق په هوس نه بدلوي.

زه دامنم چه د هوس خاوندان له روحی عذابونو او شکنجونه خلاص دي او ددنیا په خوږو کې له نورونه ډیره برخه لري په دې هم پوهیږم چې دعشق په کارکې څومره مشکلات موجود دي او په دغه خطرناکه لاره تګ څه مصیبتونه په

مخ کې لري، مګر د عشق محرومیت او ناکامي، د عشق رنځ او عذاب یو بل کیف لري او دغه افتخار په ډیرو بدبختیو او کړ اوونو کې پټ دی. د فن اوهنر خاوند باید له هوا اوهوس نه ځان وژغوري او له عشقه برخه ولري، په خپل کار کې عشق ګډ کړي او دعشق دپاره هر څه قبول کړي.

دحقیقت عشق، دازادی عشق، دجما ل عشق، دوطن اوملت عشق که په شعر اوادب کې ځای ونه لري نو هوا او هوس پکې ځای نیسي او تجارتي متاع ترینه جوړیږي یعنې دابتکار ځای ابتذا ل نیسي او شهوات په عواطفواو احساساتو غلبه پیداکوي.

شاعر او ادیب باید د ذوق او قریحې دپاره څه ولیکی او دآني مصلحت په قید کې ځان ایسار و نه ګڼي، که دغه راز متاع نن خریدارونه لري او څوک ورته په قدرونه ګوري، له دېنه لویه صله بله نشته. راشئ! چې د خرڅون فکرورڅو اوکوچنی سوداپریږدو د شعراو ادب ازادي همدغه ده چې هېڅ قیمت ونه لري او دما ل په نظر ورته ونه کتل شي ، ذوق د خرڅولو شی نه دی. څوک چې خیا ل اوفکر خرڅوي هغه ددغه شي ازادي نه شي ساتلای اوخپله ازادي ارومرو له لاسه ورکوي.

که ازادي دانسان معشوقه وي او دهوس په نظرورته نه ګوري، که څوک غواړي چې خپله آزادي، په خپلو آثارو، پخپلو افکارو، پخپلو خیالاتو کې وساتي ، مادي سودا دې د زړه نه وباسي او د سودوزیان د ډار او امیدغلامي دې پریږدي.

دشعر او ادب ارتقااو اعتلاله هر څه نه دغې ازادی ته زیات احتیاج لري او له معنی نه د مادیاتو قربانول غواړي.

داقرباني دهغه چاله لاسه پوره ده چې شعر او ادب ته دعشق په نظرګوري نه د هوا او هوس په نظر.

عشق ډیر خطرات، ډیر زیانونه اوډیرې ګټې له پښو لاندې کوي او په همدغه وسیله لوړیږي او دلوړ تیا حقیقي راز د هوا او هوس په قربانو لوکې پټ دی او عشق دقربانۍ او فداکارۍ نوم دی.

قرباني او فداکاري دلوړو احساساتو اوعواطفو کاردی چې په یوه شاعر او ادیب کې باید ارومرو موجودوي. که دغه کسان دغه کارنه شي کولی اونه یې کوي، هرڅوک پوهیږي چه له دېنه زیات معنوي ا نحطاط په تصور کې نه راځي، دفکر اوادب حقیقي پالنه دډیرو پاڼو په تورولو نه شي کیدای او مقید ذهنونه دغه کارنه شي کولی، داد هغوکسانو کار دی چې دلوړ شعور او ادراک خاوندان دي او دعقیدی له مخې کارکوي، داکار زما په ګمان دلته ښه نه دی شوی او دغه وظیفه چاښه نه ده په ځای کړی، دلته دوطن مزدورانو او کاریګرو څه نا څه خپل کار کړی دی او موږ وینوچې څوک لارې جوړوي او پیچومي او اروي، څوک کارخانو اوفابریکوکې خدمت کوي، ځینې ماڼۍ اوقصرونه آبادوي، ځینې نور د ورانولوپه کاربوخت دي ځکه وایم چې دلته ناپوهانو ډیرکار کړی او ادیبان یا ډیرلږدي یاخپلې وظیفې ته ښه ملتفت نه دي او له عشقه محروم دي.

څومره توجه چې معنی ته په کار ده اهل معنی یې معنی ته نه لري اوپه دې باندې ډیر افسوس اوحسرت په کاردی ، مګر دغه کارهم بوالهوس نه شي کولای او ددرد خاوندانو ته ضرورت لري.

مضر احتیاط

که رښتیا ووایم مونږ ډیرې هوښیارۍ او ډیرو احتیاطونو برباد کړي یو.

یو چا زمونږ په حق کې ویلی و: داخلک له ضرورته زیات هوښیار او محتاط دي.

راځئ چې په دې خبره کې فکر وکړو.

هوښیاري چې له اندازې نه زیاته شي او هام قوي کوي.

احتیاط چه ډیر زیات شي لاسونه او پښې شلوي.

شمی اکا زمونږ په کور او کلي کې په ډیرې هوښیارۍ مشهور و او هر چابه چه کومه مشوره غوښتله ده ته به راتلل.

دده د هوښیارۍ او احتیاط یوه نښه دا وه چه ده تر آخره پورې خپل کور ته برق رانه ووست او ویل به ئې که کله برق شارټ شي، نو حریق به واقع شي او کور به مې وسوزي.

دده داعادت وچې په موټرکې به نه سوریده او ډیرلرې ځاي ته به هم پیاده روان و ځکه چې دموټرله چپه کیدلو ویرېده اواحتیاط یې کاوه.

هو! دی له ډیره عقله پیاده ګرځیده اوکورکې به یې رڼا هم ډیره لږه وه.

دغه شان هوښیاران او د احتیاط خاوندان زمونږ په مملکت کې زښت ډیردي او د نوي تهذیب اوتمدن قبلول له برق اوموټر نه هم زیات مضربولي.

زمونږ په ادارو او شعباتو کې ډیر هوښیار اوډیر محتاط اشخاص زیات لیدل کیږي. دوی دنوي نهضت او نوي رڼا په قبلولو کې ډیرسخت مقاومت کوي اوهغه کسان چې له ځینو مزخرفاتو او مضروافکارو سره مجادله کوي بې تجربې او افراطي هلکان ګڼي. دوی وایي په هرکار کې اعتدا ل ښه دی اوباید په هرڅه کې له ډیر احتیاط نه کار واخیستل شي.

هغه څوک چې یوقدم دعصر خواته نږدې کیږي او آرزولري چې ددنیاله سیرسره موافقت وشي، دوی وربانديې سترګې سرې کړي او تهدیدوي یې چې تاسې دقوم له روحیاتو، دمحیط له مقتضیاتو ناخبره یاست اوجامعه بربادوئ.

دوی ځانونه داسې ښیي لکه چې دعلم اوعقل او تجاربو سرمایه داران همدوی وي او دنیا ددوی په ښکر ولاړه اوپه دوی ودانه وي، مګر رحمان بابا وایي:

دا دنیـــا پـــه احمقـــانوده ودانـــه   دانانـــه کاپـــه دنیـــا بانـــدې غـــرض

دوی هروخت داعتدال پسندۍ په نامه دنوي نهضت او مدنیت مخه نیسي او غواړي چې وړاندې تلونکي اوپیشرفت غوښتونکي په څټ بوزي او بیرته یې وګرزوي.

دوی خیا ل کوي چې اعتدال اواحتیاط سکون او جمود قبلول دی او یوقدم وړاندې ایښودل له احتیاط او اعتدا ل نه وتل دی.

تاسې پدې پوه شئ چې همدغه کسان په څټ تلونکي مرتجعین دي چې اعتدا ل په حقیقت کې نه پیژني اویا په دغه نامه دملت دپیشرفت مخه نیسي.

دغه محتاط او اعتدا ل پسنده طبقه چې په اصل کې له اعتدا ل نه ډیرلرې دي دوی کې د مسامحه کارۍ، مماشات او سازښو نو استعداد موجود دی، په کوم ځای کې چې دحق او حقیقت اظهار په کار وي دوی غلي او خاموشه ناست وي اوهر څوک چې هرڅه وایي دوی ورسره سر خوزوي او خپل محبوبیت ساتي.

ددوی داعادت دومره قوي شوی چې دخدای رضا هم دخلکو په نارضایي کې نه خوښوي اوکه دقوم له روحیاتونه خلاف وي ددین او عقیدې اظهار هم نه کوي.

له یوه خان او ملک سره دومره ناجایزه مراعاتونه کوي چې طوایف الملوکۍ ته خبره ورسیږي، له سپین پګړیوه سره تردې حده مماشات اختیار کړي چې دحقیقي اسلام په عوض ورسره جعلي او موضوعي خبرې ومني.

هو!دوی له هر چا سره سازش کوي مګر له عصري ترقیاتوسره یې جوړه نه راځي. دوی په عین حا ل کې چې دنوی نهضت او عصریت له زړه نه مخالف دي یایې دخپل مفاد دپاره مضر ګڼي، ځلمواوځوانانو ته داسې ښکاره کوي چې تاسې نه پوهیږئ او پخواله وخته دنیاته راغلي یاست.

مونږ غواړو چې مخکې ولاړشو اوترقي وکړو مګرقوم جاهل دی او بایدله ډیر احتیاط او اعتدا ل نه کار واخیستل شي.

دوی ته باید وویل شي چې که تاسو غوندې محتاط او اعتدالیون موجوودوي داجهل او ناپوهي به هیڅکله نه ورکیږي او څوک به یوقدم وړاندې وانخلي.

مګر که تاسو خلکو وپیژندلئ او زمانې ستاسې حا ل ښکاره کړ، بیا به ډیر ګړندی منزل مقصودته ورسیږو او تاسوته به دپښتنو په تاریخ کې بې ملامتۍ نورڅه پاتې نشي.

هغه ځوانان چې تاسو بیرته راګرزولي دي اوپه نوو مغزوکې مو زاړه فکرونه اچولي دي تاسو سره به په خجالت کې شریك اوسهیم وي، اوستاسې دهوښیارۍ او مضر احتیاط مس به ډیر ژر ښکاره شي.

زه خپل وجداني مسئولیت رفع کوم او وایم: کومه رویه چې تاسې نیولي ده اعتدا ل نه دی تفریط دی بلکه هیڅ نه دی اوتاسې هیڅ نه کوئ مونږ تاسې پیژنواوپدې خبرونه غولیږو.

ستاسې هوښیاري او احتیاط ډیر ضعیف احتمالات اوتوهمات غتوي اوتاسې ویروي.

تاسې زمونږ قافله ځای په ځای درولې ده او د خپلو اسونو جلوونه مو دومره ټینګ نیولي چې یویو قدم وروسته اوپه شاځي.

دا ارتجاعي قدمو نه مونږ ته ډیر مضر تماميږي، تاسې دکاروان اوقافلې مخه نیولې ده او ستاسې توقف دتولو دمعطلۍ سبب ګرځي. دخدای پار دی تاسې له مخې لرې شئ او مونږ پریږدئ چې وړاندې ولاړشو او یوه ځای ته ورسیږو.

حاکمانوته وایم

ای هغو کسانو چې ستاسې په لاس کې دحکومت لښته ده ستاسې په امر یو سړی وهل کیږي، تړل کیږي، جرمي کیږي او هرڅه کیږي.

ستاسې په نظر یه یو بې ګناه په محبس کې لویږي او یو ګناهګارله بنده خلاصیږي.

ستاسې په عدالت مظلومان له ظلمونو نجات مومي اوستاسې په بې انصافۍ ظلمونه، جبرونه په عالم کې خپریږي.

ستاسې غفلت اوبې خبري عالمونه تباه کوي او ستاسې په ویښتوب او هوښیارتوب دیر ښه ښه کارونه کېدلی شي.

که تاسې په سمه او صحیح لار روان شئ ډیربې لارې خلک به په لارکیږي، که تاسې پخپله دنفس اوشیطان په لاره دورمئ نوپه عالم کې دظلمونوله لاسه بې تمیزه قیامت اوبې میزانه محشر جوړیږي.

ستاسې فساد د ډیرو فسادو باعث ګرزي او ستاسو په اصلاح ډیر ډیر اصلاحات کیدای شي.

ستاسې په لاس کې دحکومت زور او قوت موجوددی که تاسې لېوان یا لېونیان شئ د خدای مخلوق تباه کیږي.

که تاسې ماشومان او اطفا ل اوسئ ستاسې په طفلانه لوبو ډير کورونه خرابيږي. که تاسې ړانده او کاڼه شئ حق او عدالت مري او ظلمونه، فسادونه، بدبد کارونه رواج مومي.

تاسې پدې پوه شئ چې ددنيا دنظام او انتظام دپاره خدای دوه شيه پيداکړی دی. چې يوه ته حکمت او بل ته حکومت وايي.

حکومت هېڅکله بې له علم او پوهې، بې له تدبير او سياست څخه چې له دې ټولونه په حکمت تعبير کيدلی شي مخکې نه ځي او تش کوتک په دنياکې نه چليږي.

اوس په متمدنه او مترقي دنياکې يوسړی په ډير علمي لياقت اولوړ شخصيت حاکم کيدلی شي او هغه څوک دغه رتبه اومرتبه ګټلی شي چې په تدبير اوسياست کې اوله درجه مهارت لري او دمهموصفاتو خاوندوي. مګرپه تاسې کې لا اوس هم بې سواده، بې ذوقه، بې علمه، بې رحمه، بې انصافه اوله جهانه نه نا خبره اشخاص پيداکيږي، چې بې رشوت اخستلو، وهلو او ټکولو، کنځلو اوبدوويلو، په نور څه نه پوهيږي اونه شي پوهيدلی.

تاسې پدې پوه شئ چې حکومت پس له دې نه تجارتي متاع نشي کيدلئ چې څوک يې په پيسواو رشوتو نو واخلي.

هغه وخت او زمانه په تيريدو کې ده چې څوک د حکومت چوکۍ په خوشامندو اوتملقونو وساتلی شي يا ظلم او بې شعوره قوت په يوه منطقه کې حاکميت وکړای شي.

مونږ ددې عصرپه شپوکې داخوبونه ليدلي دي چې علم او لياقت، خير او اصلاح به ډير ژر خپله کرسۍ اشغا ل کړي او جهل او ناداني، ظلم ستم، ريا کارۍ اوفريب کاري به له خپلې چوکۍ راولويږي.

تاسې خپل ځانونه اصلاح کړئ اوپخپل ځان ګوتې ووهئ مقصد ظاهري فيش او ارايش نه دی بلکه دعيبونو اصلاح او دځان معنوي جوړول مراد دي.

راشئ دا زړه طريقه نوره پريږدئ اوهرکار دسوتۍ په زورمه کوئ!

انسانان خدای دوهلو اوټکو لودپاره نه دی پيداکړی.

دمجرمينو دقايلو لواو اصلاح کولو دپاره نوروسايل هم شته.

ظلم په ظلم باندې هېڅ کله نه ورکيږي.

تاسې به ډيرخلک په وهلو معيوب کړی وي.

ډيرکسان به ستاسې دشدت او تشددله لاسه تبتيدلي او ورک شوي وي، مګر جرايم او جنايتونه نه دي ورک شوي.

يوشاعر وايي:

دانسان اصلاح په پوهه انسان کړی نا پوهان يې په وهلو دانسان کړي

نوراشئ له علم او پوهې نه کارواخلئ ظلمونه او جبرونه پريږدي!

بې ګناه خلک په وهلو اوټکولو مه قايلوئ!

په رشوتونو اولحاظونو له حق او حقيقت نه مه تيريږئ او ديوه په ګناه بل ته جزامه ورکوئ!

تاسې پخپل نفس او خپلو خواهشاتو حاکميت پيداکړئ او دهمدغه حاکميت په اثر ځانونه ددې لايق کړئ چې په نوروداسې حکومت وکړئ لکه چې يوپلارئې پخپلو زامنو باندې پخپل کورکې کوي اوهيڅ راز ظلمونه پکې نه وي.

میلونر خیرات خور

که څوک خپه کیږي که خوشحالیږي زه خوځه وایم او خپله غاړه خلاصوم، ګوندې داساده مخلوق لږ غوندې پوه شي اوفکر وکړي.

زه اروپاته نه یم تللی، امریکامې نه ده لیدلی، په افریقا کې نه یم ګرځیدلی او هیچیرې نه یم تللی، مګر یوعجیب مملکت مې لیدلی دی او عجیب مخلوق پکې اوسي.

په دې مملکت کې ددی په ځای چې بډایان او مالداران خوارنو او غریبانو ته څه ورکړي، خواران او مسکینان دډیر ما ل او دولت خاوندانو ته څه ورکوي او هغوي هم نه شرمیږي اخلي یې.

ته به وایې دی رشوت خواره ماموران او حاکمان یادوي چې په لکونو روپۍ اوبې حسابه جایدادونه لري له یوه ډیر عاجزسړي نه هم په ډیره جزیي فقره کې ترڅو سل دوه سوه روپۍ وانخلي نه یې پریږدي.

نه زه دغه بې رحمه بې انصافه رشوت خواره نه ښیم، خیرات خواره ښیم.

په دغه مملکت کې چې زه ورته عجیب مملکت وایم ملیو نر خیرات خورهم پیداکیږي او ډیر غنیان دخوارانو اومسکینانو خیراتونه خوري.

په دغه وطن کې ماداسې خلک ولیدل چې اسونه ورته ولاړ دي موټرلري، قصرونه او باغونه، ځمکې اوپټي یې په هر ځای کې شته مګر له داسې خلکونه خیراتونه او شکرانې اخلي چې هغوی دخپل اولاد نفقې او جامې ته حیران دي او ددوی نوکرو ته هم نه رسیږي.

په دغه مملکت کې معکوس وضیعت دی او وږي بربنډ یې له مړو او دولتمنو سره مالي مرسته او کومک کوي.

په کوم ځای کې چې دبې وزلو او خوارنو په خیراتونو او شکرانو، غنیان او متمولین ځمکې او جایدادونه، کورونه او باغونه، موټر او اسونه اخلي.

ایا دهغوئ په حا ل افسوس او حسرت نه دی په کار؟

ای خوارو او بې وزلو پښتنو! هرڅوک چې غني او دولتمن شي میاوي که ملا، سیدوي که پیراو پیشوا هغه دخیراتونو اوزکاتونو مستحق نه دی.

هغوی باید تاسې غوندې عاجزانوته خیراتونه او زکاتونه درکړي او په تاسې باندې زړه وسوزوي، که تاسې نه دریږئ او ارومرو نو ورته څه ورکوئ، دقصرونو او باغونو خاوندانو ته څه مه ورکوئ بلکه ګوډ،شل، ړانده، کونډې، یتیم، بندي مسافر ته یې ورکړئ چې په اخرت کې په ښه درشي.

ستاسې په خیراتونو په عمرو عمرو خلکو مزې، چړچې او ورمیږونه وکړه، که رښتیا ووایم نو شرابونه هم پرې واخیستل شوه او فحاشي پرې وشوه، لږ سترګې وغړوئ او لږ غوندې هوښیارشئ. اخر ړانده خونه یاست داڅه درباندې کیږي.

تاسې خپلو شکیدلو جامو، خپل فقر او مسکنت او ددوی ما ل اودولت وګورئ! چې دوی څنګه دي اوتاسې څنګه یاست؟

که دوی نه شرمیږي اوستاسې خیراتونه قبلوي بلکه غواړي یې، تاسې ددوی له حیثیت اوشان نه وشرمیږئ او دوی ترقیامته اوپه قیامت کې مه شرموئ.

ګرانه ليکواله!

ددې عصر قافله ډيره ګړندۍ ده، له دې کاروان سره برابرتګ نوې اقتضاګانې لري اود انسان په ظاهري او معنوي حال کې بدلون غواړي.

پخوابه يوه کارواني له ځان سره پټيرې اخستې اوپه پښو به يې ميخونه او نالونه وهل، مګراوس دالوتکو په سفرکې دغه شيان نه دي په کار اوددې وخت مسافرت هغسې نه دی.

مونږ اوس دژوندانه په نوې مرحله کې داخليږو او له يوه حاله بل ته انتقا ل کوو.

هغه څوک چې له خپل خره راکوزيږي او په الوتکه کې الوزي بايدفکر او نظريې بل راز شي او ناسته ولاړه يې هغسې نه وي.

هغه چې ټول عمرپلی ګرزېدلی اوله عقله پياده دی دآس يابا يسکل سپرلی هم ورته ډيره ګرانه معلوميږي،.د سپوږمۍ کرې ته ختل خو لا څه کوې.

له يوه زاړه جهان نه نوې دنيا ته ورتګ او په نوو توغنديو سپريدل ډير مراحل په مخکې لري او نوې عصري پوهه غواړي.

انسان لکه دتجارت ما ل داسې نه دی چې داوښ له شانه الوتکې ته رانقل شي او هيڅ تغير پکې رانه شي.

تجارتي مالونه هم د اوښانو په شا په څټو او غوندو کې وي او په الوتکوکې خپله جامه او ظرف بدلوي. هغه وخت چې مونږ دخپل کلي او کور له څوتنو کاروانيوسره په خروپسې روان وو او اوس چې دمختلفوملتونو له افرادو سره په الوتکو کې لرې هيوادوته ځو او راځو بايدله هغه حاله ډيرفرق ولرو او هغسې نه اوسو.

که هغه وخت زمونږ نظر محدود و زمونږ مزلونه هم لنډو مګر اوس له دغه اوږدو مزلونواو لوړو پروازونو سره لوړفکر اولرې نظرهم په کار دی.

زمونږ خلک خواوس دهوايي سرويسونوله برکته له ځمکې نه لوړې فضاته هسک شوه او وزرونه يې پيداکړه مګر دخلکو فکرونه او اخلاق لوړول دغومره اسانه کارنه دی چې کوم داخلي يا خارجي شرکت يې سرته ورسوي.

داکار ترډيره حده دهيواد د پوهانو اوليکوالو کاردی.

داد دوی وظيفه ده چې ديوه نوي نهضت او ارتقا يي حرکت ملګر تيا وکړي او دخلکو ذهنونه د نوو افکارو او عصري ايجاباتو قبلولوته تيار کړي. نوي نهضتونه په هرځای اوپه هر وخت کې پالونکي او رټونکي لري.

په هرملت کې (نوې خوښې) او (زاړه خوښې) شته.

زاړه هر چېرته زاړه رواجونه او عادتونه خوښوي، ځوانان هرکله دنوي فکر او دنوي ژوند طرفداروي.

ددې دواړوډلو ترمينځ يوه بله ډله مينځګړيتوب کوي يعني ځينې نوي شيان ښه ګڼي او ځينې بدبولي، په زړوشيانو کې هم ځيني خوښوي او ځينې نه .

دادريمه ډله په جامعه کې معتدل اشخاص ګڼل کيږي او هغه دوه نورد افراط او تفريط خاوندان بولي.

زه دلته دانه وايم چې دافراط طرفداران ښه دي که اعتدا ل پسند، مګر په ليکوالودا پيرزوينه لرم چې دوی بايد هر کله او هر چيرته دنوو نهضتونو ټينګ طرفداروي اوهغه زاړه رسمونه او رواجونه بدوګڼي چې ديوې جامعې دبيرته پاتې کيدو موجب دي. ليکوا ل بايد خلک پدې پوه کړي چې ددوی اجتماعي اوانفرادي ژوند څه راز دی؟ دوئ څه کوي؟ ددوی خويونه فکرونه عملونه اونيتونه څنګه دي؟ دنن ورځې د ژوند دپاره څه په کار دی او دسباورځې ضرورتونه څه دي؟

ديوه ولس دحقيقي سعادت دتامين دپاره له هر چانه دپوهانو اوليکوالومرسته ډيره په کارده، دوی بايد خلک داصلاحي فعاليتونو او پروګرامونو په ښېګڼوپوه کړي او په عالم کې داسې خوشبيني پيداکړي چې واقع بينی ته زيان ونه رسوي.
مونږ لکه چې دښو اوسمو لارو جوړولوته ډير ضرورت لرو دېته هم اړيو چې په ښه لاره تګ خلکوته وښيواو ښه حرکت راپيداکړو.
که سړک هرڅومره ښه جوړشي او لياره ډيره اواره هم وي چې څوک په سمه لاره نه ځي او د حرکت اراده نه لري څوک به يې څه کړي؟
که دچا صحت هرڅومره ښه وي او په وجود تکړه وي چې خوی يې وران اوعمل يې بدوې نوڅه فايده؟ ترڅوچې زمونږ عادات اواخلاق سم نه شي او بد ذهنيتونه راسره ملګري وي که دالمک جنت هم شي زمونږ بد عملونه اوبد رواجونه به يې په جهنم بدل کړي او په هغو اورونو به سوزو چې زمونږ له نفسونو نه يې لوخړې اولمبې پورته کيږي. که مونږ خپل ځانته متوجه شو اوخپل کردار اورفتار په نظرکې ونيسو زمونږ هغه ظلمونه او جهالتونه چې د رسم ورواج اوعرف اوعادات نوم پرې ايښودل شوی دی زمونږ د بدبختی ډيرمهم عوامل دي چې يوه اساسي مجادله اوقلمي مبارزه ورسره په کار ده.
په دې اوس وخت کې چې دتحول ورمه درسم و رواج پورنی له مخه اخلي او محجوبيت له مينځه ځي دليکوالو په غاړه ډير مهم مسئوليتونه پراته دي چې دحقايقو له مخې پرده لرې کړي اوښوته ښه بدوته بد ووايي يعنې له هېچانه ونه ويريږي حتیٰ چې له عرف وعادت نه يې هم سترګه ونه سوزي او دحقانيت په جذبه د ناپوهی له هغه بدذهنيت سره مجادله وکړي چې قوت او قدرت يې دزړې زمانې له فرعونانو نه کم نه دی اويوازې ابراهيمي جرئت ورسره مقابله کولی شي.
دليکوا ل لويوالی په همدغه ټکي کې پروت دی چې دجامعي عرف وعادت ته په انتقادي نظر وګوري اوخپله عقيده پټه نه کړي.
هغه څوک چې خپل صحيح فکراو نظردعا م ذهنيت په مخالفت نه شي ښکاره کولی څوک ورته په نفرت نه ګوري مګر کوم ارزش هم دجامعي په نظرکې نه لري.
رښتيانی ليکوا ل اوستر ليکوا ل هماغه دی چې د راتلونکی نسل قضاوت په نظرکې ونيسي اوله سبا ورځې وډارشي نه له نن ورځې نه .
يو مسلمان بايد هغه ورځ په نظر کې ولري چه يو صحيح قضاوت پکې کيدونکی دی او حقيقت پکې له رسمونو او رواجونونه لوړمقام لري.
څنګه چې په يوه باغ کې هروخت ناکاره بوټي، درب اوکبلې پيداکيږي باغبانان يې له بيخه باسي چې له باغ نه ځنګل جوړنه شي په يوه ولس کې هم په مرور د زمان ځينې وران خويونه اوبدعادتونه پيداکيږي چې انساني باغ وبڼ ته زيان رسوي.. هغه اصلاحي نهضتونه چې په ملتونوکې وخت په وخت پيداکيږي دهمدې دپاره وي چې دغه راز بد بوټي ورک کړي او دخلکو په ذهن کې نوې رڼا پيداشي.
دجهان تاريخ چې سړی ګوري او دستر و ليکوالو او پوهانو د ژوند انه مطالعه کوي دا ورته معلوميږي چې دفکر اوپوهې مشرانو او لو يانو دخپلې عقيدې اوفکر و نظريه اظهار او ابلاغ کې له څومره جرئت او جسارت نه کار اخستی او خپل ژوند يې د نورو د ژوند ښه کولو دپاره څومره خوارکړی، بلکه قربان کړی يې دی.
دراتونکي نسل په نظرکې خپله لويي ثابتول څه اسانه کارنه دی چې خوشې په خوشې لاس ته راشي. که سړی دپوهې اوفکر په رڼاکې دحقايقو په اظهار نن هر څومره منفور واقع شي اوعام ذهن ونظر ورته په کرکه وګوري هغومره به دغه سړی دسبا ورځې په رڼا او د راتلونکي نسل په نظرکې ښکلی او محبوب ښکاري.